

Schaamte en trots in Wassenaar

Een bewogen familiegeschiedenis

Colofon

ISBN: 978 94 6365 328 2

1e druk 2021

© 2021, Harry Vogels

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel
of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Schaamte en trots in Wassenaar

Een bewogen familiegeschiedenis

Harry Vogels

Dit boek is geschreven ter nagedachtenis aan mijn dierbare ouders

Ben en Jopie

Voorwoord

In dit boek beschrijft Harry Vogels op een aansprekende manier zijn zoektocht naar ‘goed en fout’ in zijn familie. Hoe herkenbaar is het: het zwijgen over de ‘foute’ familieleden!

Als een dikke mist ligt dit over bijna alle families met ‘foute’ (groot)ouders. Zwijgen was hun overlevingstactiek, zij moesten verder in een veroordelende samenleving, wat niet hielp om hun foute ideeën overboord te zetten. En hun kinderen zwegen uit schaamte.

Het vergt daarom moed om het echte verhaal boven tafel te krijgen, vaak tegen de stroom van familieleden in. Want waarom zou je veel tijd en moeite besteden aan iemand over wie we als familie liever niet spreken? En over wie we ons eigenlijk schamen?

Een eerste stap is meestal een bezoek aan de archieven om de vergeelde dossiers over de familieleden te bekijken. Zo krijgt in dit boek het weggestopte leven van opa Vogels weer vorm. En komt door andere familieleden nog meer interessant materiaal boven tafel. Uiteindelijk krijgt het leven van de ‘foute’ familieleden weer een plekje in de herinnering. En kan ook het oordeel over hen nader bekeken worden: wat waren hun motieven en daden? En hoe verhouden die zich tot de ‘goede’ kant van de familie? Waarom is Harry’s vader niet meegegaan in de foute ideeën? Op de standvastigheid van zijn ouders in en na de Tweede Wereldoorlog kan Harry Vogels met recht trots zijn!

Laat dit boek een voorbeeld zijn voor de velen die nu nog worstelen met hun foute familieverhaal.

Cuny Holthuis-Buve

Voorzitter Werkgroep Herkenning

Lotgenotenorganisatie voor (klein)kinderen van ‘foute’ ouders

Inhoudsopgave

Inleiding 13

1. Het Wassenaar van Jan Kappie 1900-1923 15

Beschrijving van het dorp 1900-1923

Opkomst van trein en auto en de groei van Wassenaar

Instroom van (vooral rijke) bewoners

Het leven van Jan Kappie, mijn overgrootvader

2. Het Tuinpad van mijn vader 1923-1940 23

Geboorte van mijn vader in 1923

Mijn opa: vader van zeven kinderen

Woonsituatie van het gezin Vogels op Tuinpad 21

Mijn opa in de Wassenaarse politiek en voorzitter van de
rooms-katholieke volksbond

Het strenge rooms-katholieke geloof in Wassenaar

De jeugd van mijn vader op Tuinpad 21

Entree van het NSB-denken in het gezin Vogels

3. Gespleten familie Vogels 1940–1947 45

Wassenaar in de oorlog: NSB-tijd op Tuinpad 21

Conflict van mijn vader met zijn vader over de NSB-
ideologie

Vlucht van opa en twee broers van mijn vader naar
Duitsland

Mijn opa in de gevangenis in Scheveningen; zijn zoon
krijgsgevangene in Rusland

Twee broers van mijn vader keren niet terug naar
Nederland

Getuigenverhoor van vijf Wassenaarders over de rol van
opa Vogels in de oorlog

Mijn vader studeert en haalt tijdens de oorlog vele
diploma's

Ben en Jopie verloven zich in 1943, maken reisjes in de
oorlog en trouwen in 1947

4. Welvaart op de Santhorstlaan 1947-1962 **92**

De familie Vogels op de Santhorstlaan

Verplichte inwoning van de familie Slats

Vader werkt in een zaak aan huis; bijzondere werkgever
voor het personeel

Moeder is zorgzaam en pronkt met haar kinderen

Gelukkige kinderjaren voor alle vijf kinderen

5. Opgroeiende kinderen en zakelijke tegenslag 1962-1971 **118**

Kinderen naar de middelbare school

Tijdperk van Radio Veronica, Beatles

Gezondheidsproblemen bij vader en zoon

Een lastige zakelijke periode voor mijn vader

Opa is trots op de Duitsers

6. Verder bouwen op een gespleten verleden 1971-1983 **142**

Academische studies van de kinderen Vogels

Overlijden van oma en de kerkelijke situatie van opa

Zelfdoding van opa Vogels en het overlijden van zijn zoon

Jan in Duitsland

De te vroege dood van mijn vader in 1983

Zonder vader als vader verder bouwen aan de toekomst

7. Schaamte blijft, maar trots overheerst 2007-2021	162
De opa van Lieke: verzetsman en overleden in 1945	
Herdenken bij concentratiekamp Wöbbelin	
Projecten met scholieren in Duitsland	
Over schaamte en trots	
Nawoord	171

Inleiding

Dit boek gaat over mijn ouders Ben Vogels en Jopie van Noort en hun familie. In 1983 is mijn vader overleden, hij is maar 60 jaar geworden. Samen hebben zij veel meegemaakt. Er is over heel veel zaken nooit gesproken, dat kom ik pas te weten na de dood van mijn moeder in 2008, op 83-jarige leeftijd.

Ik krijg dan de beschikking over dozen vol documenten uit het verleden. Daarnaast is veel informatie van de familie Vogels opgeslagen in diverse archieven, waarin ik flink heb zitten spitten. Het zijn archieven van de gemeente Wassenaar, het Nationaal Archief in Den Haag en de katholieke kerk in Wassenaar.

En dan zijn er ook nog oude boeken over mijn familie. Zo heeft een van mijn voorouders, André Vogels uit Amsterdam, van 1908 tot 1917 een studie gemaakt van de familie Vogels. Dit was een stamboomonderzoek dat ver in de geschiedenis terugging, tot in de dertiende eeuw.

Hij schrijft in zijn voorwoord van dit boek, met de titel *Het aloude geslacht Vogels*, onder andere het volgende: *'Weinig niet adellijke geslachten zijn in staat hunnen stamboom zoover terug te voeren als de familie Vogels. De geregelde en nagenoeg volledige afstamming vangt aan omtrent het midden der 13e eeuw.'* André Vogels eindigt zijn voorwoord met de volgende boodschap: *'Moge dit werk er toe bijdragen tot opwekking bij onze familie den stamboom bij te houden.'* André Vogels heeft onder andere uitgezocht dat de familie haar oorsprong heeft in Zuid-Limburg, in Maastricht en in Heel. In deze regio tref je nog bijzonder herinneringen aan onze familie aan, zoals namen van straten en gebouwen. Maar ook van grafmonumenten in kerken.

Jan Vogels uit Frankfurt am Main is in 1988 met deze ge-

gevens verder gaan werken aan een ander boek over de Wassenaarse Vogels. Dankzij zijn onderzoek weten we dat rond 1790 familieleden met de naam Vogels neerstreken in Haarlem en in 1810 in Wassenaar.

Archieven en oude boeken hebben mij ertoe gebracht het leven van mijn vader en zijn familie verder te onderzoeken. Niet alleen om de verhalen van mijn familie voor de toekomst te bewaren, maar ook omdat er in onze familie in de vorige eeuw zoveel is gebeurd in een belangrijke periode in de geschiedenis. De jaren van crisis, verzuiling, oorlog en wederopbouw. Maar het zijn ook de jaren van vele technische ontwikkelingen: de opkomst van auto en vliegtuig, tv en computer. En dan waren er ook gezondheidsproblemen, zoals in iedere familie. Mijn overgrootvader, mijn opa en mijn vader hebben altijd in dit dorp gewoond. Zij zijn nooit verhuisd, ondanks de tegenslagen die zij in dit bijzondere dorp Wassenaar hebben meegemaakt. Het is het zeker waard hun verhaal nu aan het papier toe te vertrouwen.

Harry Vogels

Deel 1

Het Wassenaar van Jan Kappie 1900-1923

Wie wat bewaart, die heeft wat! En dat geldt zeker voor mijn familie en mijn voorvaders. Vooral dankzij de bewaar-zucht van mijn opa beschik ik over veel informatie over mijn familie en over het Wassenaar van het begin van de twintig-ste eeuw.

Wassenaar is begin twintigste eeuw een klein dorp. Er wonen maar een paar duizend mensen, nu is het bevolkings-aantal meer dan tien keer zo groot. Een van die bewoners rond 1900 is mijn overgrootvader Jan Vogels, met de bij-naam Jan Kappie. Hij wordt in 1864 geboren en staat rond de een na laatste eeuwwisseling met zijn drie kinderen volop in het leven. Hoe ziet het dorp er in die tijd uit?

Het stratenpatroon van Wassenaar is eenvoudig. De weinige straten komen uit op het huidige Plein in het centrum van het dorp. Het Plein is het alleroudste deel van Wassenaar.

Aan dit Plein ligt de dorpskerk, die in de middeleeuwen is gebouwd. De Langstraat, de Gang, de Duinrellweg, de Schoolstraat en de Berkheistraat komen uit op dit plein.

Langs de begraafplaats van de dorpskerk loopt de Duinrellweg naar Duinrell. Toen een buitenplaats, nu een groot attrac-tiepark. De Gang is een middeleeuwse ontsluitingsweg die van het Plein naar Kloosterland loopt, waar vroeger de ab-dij van Rijnland heeft gestaan. De Gang heet oorspronke-lijk Weststraat, zoals de Schoolstraat dan Ooststraat heet en de Langstraat Zuidstraat. De Langstraat is altijd de straat

geweest van winkels en handel, afgewisseld met een aantal woningen Dat is nu nog zo.

De Berkheistraat is oorspronkelijk een verbindingsweg tussen het Plein en het kustdorpje Berkhey en loopt nu naar de Van Zuylen van Nijeveltstraat. Berkhey bestaat tot het midden van de zeventiende eeuw. Verder zijn er in het centrum nog een paar andere straten, die niet op het Plein uitkomen. Zoals de Molenstraat, Achterweg en Tuinpad, met woningbouw van vóór 1900.

Buiten het centrum van Wassenaar bevinden zich de buitenplaatsen, zoals Duinrell, De Paauw, De Horsten, Beukenhorst en Backershagen. Deze buitenplaatsen zijn dan nog vrijwel onbebouwd. Het grootste deel van Wassenaar bestaat uit duinen, weilanden, akkers en bossen.

Tot circa 1900 ligt aan het begin van de Langstraat een haven, ongeveer vanaf de huidige rotonde tot aan de Molenstraat. Langs de Lange Kerkdam ligt een brede sloot die de haven verbindt met de Zijlwetering. Schepen met turf, bier en bouwmaterialen leggen aan in deze haven. Zand uit de duinen van Wassenaar wordt vanaf hier naar elders vervoerd. Nadat aan de Oostdorperweg een nieuwe haven is aangelegd, wordt die aan de Langstraat gedempt.

Vanaf 1910 vindt een grote omslag plaats in het kleine dorp en verandert Wassenaar in hoog tempo. Bij deze ontwikkeling spelen een aantal factoren een rol. Onder andere de opkomst van de auto (toen automobiel genoemd) en het openbaar vervoer, de verkoop van diverse buitenplaatsen, maar vooral de toegenomen vraag naar woningen voor de hogere en de middenklasse en de veranderende wetgeving rond bouwen en wonen.

Het verharden van de wegen maakt het vervoer over de weg

gemakkelijker. De automobiel stelt welgestelden in staat zich gemakkelijker en sneller te verplaatsen van de stad naar bijvoorbeeld het Wassenaarse platteland.

De bereikbaarheid van Wassenaar per openbaar vervoer krijgt vóór 1900 al een eerste impuls door de aanleg van de spoorlijn van Amsterdam naar Rotterdam (1841-1847) die bij Voorschoten een klein station krijgt. Vanaf ca. 1900 verzorgen paardentrams vanaf dit station het vervoer naar Wassenaar. Een veel grotere impact heeft de Hofpleinspoorlijn, die in 1908 gereedkomt. Deze lijn loopt van Rotterdam naar Scheveningen en krijgt een halteplaats op de grens van Wassenaar en Den Haag, bij het huidige Van der Valk Hotel Den Haag Wassenaar. Ook wordt er een tramverbinding aangelegd tussen Den Haag en Leiden. Deze tram wordt geëxploiteerd door de Haagsche Tramweg Maatschappij (HTM) en loopt dwars door Wassenaar. In 1923 krijgt het centrum van Wassenaar een halteplaats, op de hoek van Lange Kerkdam en Prinsenweg.

Deze openbaar vervoer voorzieningen maken Wassenaar relatief snel en goed bereikbaar vanuit de steden Rotterdam, Den Haag en Leiden. De vraag naar woningen in Wassenaar groeit dan sterk. De bevolkingsgroei in de steden neemt vanaf het einde van de negentiende eeuw door de industrialisatie sterk toe, terwijl de hygiënische omstandigheden slechter worden. De midden en de hogere klasse verhuizen naar het platteland voor ruimte, rust en gezonde buitenlucht. Diverse exploitatiemaatschappijen spelen hierop in door villawijken op de gronden van voormalige buitenplaatsen te ontwikkelen. Bij hun reclameuitingen voor het woongenot in Wassenaar is de aanwezigheid van openbaar vervoer een belangrijk verkoopargument. Met name on-

der Rotterdammers is Wassenaar dan zeer populair, mede door de aanwezigheid van de Hofpleinlijn.

De gronden op voormalige buitenplaatsen die rond 1910 op grote schaal op de markt komen, ontwikkelen exploitatiemaatschappijen voor de aanleg van villawijken of ze verkavelen ze tot nieuwe, kleinere, buitenplaatsen. Zo ontstaan villawijken in De Kieviet, De Paauw en Rijksdorp. Maar er komen ook nieuwe buitenplaatsen, zoals Oud-Wassenaar en Pauwhof. En in het centrum komen grote woningen, vaak twee-onder-een-kap, op de uitvalswegen: de Lange Kerkdam, de Van Zuylen van Nijveltstraat, de Oostdorperweg, de Prinsenweg en de Santhorstlaan.

In de nieuwe woningen komen uitstekende voorzieningen, zoals stromend water, een wc en een badkamer. De woningen van vóór 1900 in het centrum hebben deze voorzieningen niet. Hier moeten de bewoners het doen met een pomp in de keuken en met een wc binnen of buiten met een gat in de grond. Daar is geen stromend water, geen riool en dikwijls ook geen elektriciteit. In het begin van de twintigste eeuw wordt in Wassenaar nabij de Haven een gasfabriek gebouwd waar van steenkolen gas wordt gemaakt. Want de energievoorziening is dan vooral plaatselijk georganiseerd. In 1917 wordt Wassenaar aangesloten op het gemeentelijk elektriciteitsnet van Leiden en in 1928 op het regionale drinkwaternet. In de jaren 1920 komt er ook openbare verlichting.

Mijn overgrootvader Jan Kappie maakt al deze nieuwe ontwikkelingen in Wassenaar van heel nabij mee. Hij wordt in 1864 geboren in de Langstraat, met de voordeur aan de Molenstraat. Voor zijn huis is dan de haven van Wassenaar.

Hij heet officieel Johannes Petrus Vogels, maar hij wordt door iedereen in Wassenaar Jan Kappie genoemd. Volgens berichten in boeken en kranten is Jan Kappie een kleine man, die door zijn beschaafd optreden zijn klanten de indruk geeft van betere komaf te zijn.

Hij is handelaar in alle soorten brandstoffen, maar ook in zeep, zeemleder, soda, schuurzand en wasartikelen. Hij is een hard werkende man, die gevormd wordt door het leven dat hij leidt en de tegenslagen die hij te verwerken krijgt. Een van die tegenslagen is het zeer vroege overlijden van zijn vrouw Johanna Ruygrok in 1896, ze wordt nog geen 25 jaar. Maar ze baart wel zes kinderen, waarvan er vier kort na de geboorte overlijden. Mijn opa is drie als zijn moeder sterft. Mijn opa en zijn zus zijn de enigen die echt oud geworden zijn. Het moet een heftige situatie zijn geweest ten huize van mijn overgrootvader, met zoveel kindersterfte in een gezin en ook nog zo kort achter elkaar. Maar gelukkig ontmoet Jan Kappie vrij snel een nieuwe vrouw, Maria Hoogstad. Twee jaar na het overlijden van zijn eerste vrouw, in 1898, trouwt Jan Kappie met haar. Uit dit huwelijk wordt een dochter geboren, een halfzus van mijn opa.

Mijn opa schrijft in de periode van 1960 tot 1975 tientallen brieven aan zijn twee kinderen in Duitsland, waarin hij ook veel vertelt over zijn vader. Zo schrijft hij in een van deze brieven dat zijn vader een vooruitstrevende man is, want hij heeft in 1895 als eerste Wassenaarder een fiets op luchtbanden. Deze fiets heeft hij nodig voor het vervoer naar het Westeinde Ziekenhuis in Den Haag, waar zijn eerste vrouw ernstig ziek is opgenomen. Er is dan nog amper openbaar vervoer. Bus en auto's zijn er nog niet en de enige verbinding met Den Haag gaat via het treinstation in Voorschoten. Een

alternatief is lopend naar Den Haag te gaan, tenzij je een paard bezit. Maar Jan Kappie koopt voor 85 gulden een fiets met luchtbanden bij fietsenfabriek Alt op de Mare in Leiden. Andere Wassenaarders fietsen nog lang op houten banden, niet echt comfortabel op de vele zandwegen in die tijd.

Jan Kappie/Johannes Petrus Vogels met zijn hondenkar; foto begin 1900.

In de geschiedenisboeken van Wassenaar wordt ook over Jan Kappie geschreven. Hij bezorgt zijn handel met een kar die door een hond wordt getrokken. Op deze kar zit ook een kap, en daarom krijgt hij de bijnaam Jan Kappie. Een van zijn leveranciers, petroleummaatschappij De Automaat, besluit op een gegeven moment zelf petroleum te gaan verkopen en dat is een tegenslag voor hem. Maar hij neemt dan het besluit zijn hond te vervangen door een paard. Zo kan hij sneller bezorgen. Hij is enorm dol op zijn paard. Hij gebruikt het